

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ПОСІБНИК зі статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції про
захист прав
людини та основоположних свобод

Право не бути притягненим до
суду або покараним двічі

Зі змінами від 31 серпня 2017

Видавці або організації, які бажають відтворити цей матеріал (або переклад) в друкованому або електронному вигляді, повинні зв'язатися з publishing@echr.coe.int для отримання подальших інструкцій.

Якщо Ви бажаєте дізнатись, які переклади посібників по прецедентній практиці наразі готуються, будь-ласка, пройдіть по даному посиланню [Pending translations](#).

Цей посібник був підготовлений Директоратом Юрисконсульта і ні до чого не зобов'язує Суд. Він може бути підданий редакційним правкам.

Посібник був вперше опублікований у грудні 2016 року. Він буде регулярно оновлюватись по мірі розвитку прецедентної практики. Ця редакція зі змінами від 31 серпня 2017 року.

Посібники з прецедентної практики доступні для завантаження на www.echr.coe.int (Case-law – Case-law analysis – Case-law guides). За оновленнями публікацій слідкуйте на Twitter аккаунті Суду <https://twitter.com/echrpublication>.

Цей переклад опублікований за згодою Ради Європи та Європейського суду з прав людини і є виключною відповідальністю Адвокатського об'єднання «Кульчицький, Кулаков і Біднягін».

© Рада Європи/ Європейський суд з прав людини, 2017

Зміст

Примітка для читачів	4
Вступ	5
I. Структура Статті	5
II. Чи обидва провадження були "кримінальними" або "каральними" за своїм характером	6
A. Загальні принципи	6
B. Приклади	7
• Дисциплінарні провадження	7
• Податкові донарахування	7
• Позбавлення водійських прав після кримінального вироку	8
• Відкликання ліцензій	8
• Дозволи на проживання	8
• Дисциплінарні заходи у в'язниці (одиначне ув'язнення)	8
• Адміністративні провадження та штрафи	9
• Провадження у справах про незначні правопорушення	9
• Провадження щодо імпідменту	10
III. Чи порушено провадження щодо "одного й того самого правопорушення" (<i>idem</i>)	10
A. Загальні принципи	10
B. Приклади	11
IV. Чи мало місце дублювання проваджень (<i>bis</i>)	13
A. Перше рішення повинно бути "остаточним"	13
B. Чи мало місце нове провадження	14
C. Винятки	16
Список цитованих справ	17

Примітка для читачів

Цей посібник є частиною серії посібників по рішеннях Суду, опублікованих Європейським судом з прав людини (далі "Суд", "Європейський суд" або "Страсбурзький суд") для інформування практикуючих юристів про основні рішення, винесені Страсбурзьким судом. Даний посібник аналізує та підсумовує прецедентну практику щодо статті 4 Протоколу № 7 до Європейської конвенції з прав людини (далі "Конвенція" або "Європейська конвенція") до 31 серпня 2017 року. Читачі знайдуть тут основні принципи у цій сфері та відповідні прецеденти.

Цитована прецедентна практика була обрана серед провідних, основних та/або нещодавніх рішень та ухвал. *

Судові рішення, насправді, слугують не лише для вирішення справ у Суді, а й загалом для того, щоб пояснити, забезпечити й удосконалити норми, встановлені Конвенцією, сприяючи таким чином виконанню державами своїх зобов'язань як учасниць Конвенції (*Ireland v. the United Kingdom*, § 154). Отже, місією конвенційної системи є визначення проблем публічної політики, які представляють загальний інтерес, таким чином підвищуючи загальні стандарти захисту прав людини і поширюючи судову практику з захисту прав людини у спільноті держав-учасниць Конвенції (*Konstantin Markin v. Russia* [GC], § 89).

У цьому посібнику містяться посилання на ключові слова для кожної згаданої статті Конвенції та Додаткових протоколів. Правові питання, що розглядаються в кожній справі, підсумовані в списку ключових слів ([List of keywords](#)), вибраних з підбірки термінів, взятих (в більшості випадків) безпосередньо з тексту Конвенції та Протоколів до неї.

База даних судової практики [HUDOC database](#) дозволяє здійснювати пошук за ключовим словом. Пошук за цими ключовими словами дає змогу знайти групу документів з аналогічним юридичним змістом (міркування Суду та його висновки у кожному випадку підсумовуються за допомогою ключових слів). Ключові слова для окремих справ можна знайти натиснувши на тег "Деталі Справи" (Case Details) у HUDOC. Для отримання додаткової інформації про базу даних HUDOC та ключові слова, будь-ласка перегляньте посібник користувача HUDOC ([HUDOC user manual](#)).

---

* Цитована судова практика може бути викладена однією або обома офіційними мовами Суду та Європейської комісії з прав людини. Якщо не зазначено інакше, всі посилання стосуються рішень по суті, винесених Палатою Суду. Аббревіатура "(dec.)" означає ухвалу Суду, а "[GC]" вказує на те, що справу розглянула Велика Палата. Рішення Палати, які не були остаточними на момент публікації останніх змін, позначені зірочкою (*).

Вступ

1. Протокол № 7 до Конвенції був розроблений у 1984 році. Метою статті 4 Протоколу № 7 є заборона повторення кримінального провадження, яке було завершено остаточним рішенням (*non bis in idem*). Скарги за статтею 4 Протоколу № 7, як окремим положенням статті 6 Конвенції, будуть визнані неприйнятними, якщо відповідна Держава не ратифікувала протокол. (*Blokker v. the Netherlands* (dec.)).

I. Структура Статті

Стаття 4 Протоколу №7 – Право не бути притягненим до суду або покараним двічі

“Право не бути притягненим до суду або покараним двічі

1. Нікого не може бути вдруге притягнуто до суду або покарано в порядку кримінального провадження під юрисдикцією однієї і тієї самої держави за правопорушення, за яке його вже було остаточно виправдано або засуджено відповідно до закону та кримінальної процедури цієї держави.
2. Положення попереднього пункту не перешкоджають повторному розгляду справи згідно із законом та кримінальною процедурою відповідної держави за наявності нових або нововиявлених фактів чи суттєвих недоліків у попередньому судовому розгляді, які могли вплинути на результати розгляду справи.
3. Жодні відступи від положень цієї статті на підставі статті 15 Конвенції не допускаються.”

Ключові слова у системі HUDOC

Право не бути притягненим до суду або покараним двічі (П7-4) - Кримінальне правопорушення (П7-4) - Засудження (П7-4) - Виправдання (П7-4) - Юрисдикція тієї ж Держави (П7-4)
Повторне відкриття справи (П7-4)
Нові або нововиявлені обставини (П7-4)
Суттєві недоліки у провадженні (П7-4)

2. Стаття 4 складається з трьох абзаців. Перший абзац визначає три основні компоненти принципу *non bis in idem*:

1. чи обидва провадження мали "кримінальний характер"
2. чи правопорушення було одним і тим самим у обох провадженнях, і
3. чи мало місце дублювання проваджень.

Третій компонент, у свою чергу, складається з трьох окремих підрозділів:

- 3.1. чи було перше рішення "остаточним",
- 3.2. чи мало місце нове провадження, і
- 3.3. чи застосовується виняток, визначений у другому абзаці.

3. Слова "під юрисдикцією однієї і тієї самої держави" обмежують застосування статті до національного рівня. Отже, скарги на дублювання проваджень, які стосуються більш ніж однієї країни, були визнані неприйнятними органами Конвенції (*Gestra v. Italy*, рішення Комісії; *Amrollahi v. Denmark* (dec.); *Sarria v. Poland* (dec.), § 24).¹

---

1. Кілька інших конвенцій Ради Європи, в тому числі Європейська конвенція про видачу правопорушників (1957 р.), Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків

4. Відповідно до третього пункту, відступ від цієї статті згідно зі статтею 15 Конвенції ("під час війни чи іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації") не є можливим.

II. Чи обидва провадження були "кримінальними" або "каральними" за своїм характером

Стаття 4 § 1 Протоколу №7 – Право не бути притягненим до суду або покараним двічі

"1. Нікого не може бути вдруге притягнуто до суду або покарано в порядку кримінального провадження під юрисдикцією однієї і тієї самої держави за правопорушення, за яке його вже було остаточно виправдано або засуджено відповідно до закону та кримінальної процедури цієї держави."

Ключові слова у системі HUDOC

Право не бути притягненим до суду або покараним двічі (П7-4) - Кримінальне правопорушення (П7-4) - Засудження (П7-4) - Виправдання (П7-4) - Юрисдикція тієї ж Держави (П7-4)

A. Загальні принципи

5. Як зазначено в Пояснювальній Записці до Протоколу, § 32, стаття 4 застосовується тільки до "кримінального провадження". Отже, це не заважає особі бути притягнутою до відповідальності за одне й те саме правопорушення у провадженнях різного характеру (наприклад, дисциплінарне провадження проти посадової особи), та у кримінальному провадженні.

6. Проте Суд визнав, що правова характеристика процедури, передбачена національним законодавством, не може бути єдиним критерієм для застосування принципу non bis in idem відповідно до пункту 1 статті 4 Протоколу № 7. Інакше, застосування цієї норми залишалось би на розсуд Договірних Держав до такої міри, що може призвести до наслідків, несумісних з цілями та задачами Конвенції (*Sergey Zolotukhin v. Russia* [GC], § 52)². Судом було встановлено, що поняття "кримінального провадження" у тексті статті 4 Протоколу № 7 має тлумачитися з урахуванням загальних принципів, що стосуються відповідних термінів "кримінальне обвинувачення" та "покарання" у статтях 6 та 7 Конвенції³. Прецедентною практикою Суду встановлено три критерії, широко відомі як критерії Енгеля (*Engel and Others v. the Netherlands*), які слід розглядати при визначенні, чи мало місце "кримінальне обвинувачення" (*Sergey Zolotukhin v. Russia* [GC], § 53). З метою послідовності тлумачення Конвенції в цілому Суд вважає доцільним при застосуванні принципу ne bis in idem керуватись тими ж критеріями, що й у справі Engel (*A and B v. Norway* [GC], §§ 105-107). Першим критерієм є юридична класифікація правопорушення відповідно до національного законодавства, друга - сама суть правопорушення, а третя - ступінь тяжкості покарання, яке загрожує особі. Другий та третій критерії є альтернативними і не обов'язково кумулятивними. Однак це не виключає кумулятивного підходу, якщо окремий аналіз кожного критерію не дає змогу досягти чіткого

(1970 р.) та Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах (1972 р.) регулюють застосування принципу на міжнародному рівні.

2. Цитуючи висновок у справі *Storbråten v. Norway* з посиланням на справу *Öztürk v. Germany*

3. Межі застосування статті 6 у кримінальному аспекті та концепції "кримінальне обвинувачення", - див. Посібник по статті 6 (кримінальний аспект) [Guide on Article 6 \(criminal limb\)](#). Межі застосування статті 7 та концепції "покарання", - див. Посібник по статті 7 [Guide on Article 7](#). Обидва посібники доступні на сайті Суду (www.echr.coe.int – Case-law)

висновку щодо наявності кримінального обвинувачення (*Sergey Zolotukhin v. Russia*, § 53; *Jussila v. Finland* [GC], §§ 30-31).

7. Якщо перше або друге судове провадження не вважається "кримінальним" або "каральним", скарга за статтею 4 Протоколу № 7, як правило, визнається Судом неприйнятною як несумісна *ratione materiae* у розумінні статті 35 § 3 Конвенції (див., наприклад, *Paksas v. Lithuania* [GC], § 69).⁴

В. Приклади

• Дисциплінарні провадження

8. Ряд справ стосується заявників, які були засуджені/переслідуються за злочини, і підлягають дисциплінарному провадженню. У рішенні Комісії у справі *Kremzow v. Austria*, суддя на пенсії був засуджений за, серед іншого, вбивство, а згодом ті ж факти були також підставою для притягнення до відповідальності в дисциплінарному провадженні, і заявник був позбавлений всіх прав пов'язаних з його колишньою посадою як суддя на пенсії, включаючи його прав на пенсію. Комісія зазначила, що Дисциплінарний Суд не "засудив" заявника за відповідні кримінальні правопорушення; він базувався на вироку, винесеному компетентним кримінальним судом, який він вважав обов'язковим. Завдання Дисциплінарного Суду суттєво обмежувалося вивченням питання щодо того, чи у випадку, коли заявник є суддею на пенсії, вчинення тяжких злочинів, за якими він був визнаний винним, також є дисциплінарним правопорушенням. На думку Комісії, дисциплінарні санкції є типовими санкціями, які в багатьох випадках передбачаються дисциплінарними положеннями для державних службовців Договірних Держав у таких випадках: позбавлення прав, пов'язаних з професійним статусом державного службовця, включаючи втрату права на пенсію. Оскільки дисциплінарне провадження проти заявника не можна було кваліфікувати як подальше "кримінальне провадження", скарга за статтею 4 Протоколу № 7 вважалася неприйнятною (див. також рішення Комісії у справі *Demel v. Austria*). У справі *Kurdov and Ivanov v. Bulgaria* заявники, працюючи у болгарській національній залізничній компанії, мали виконувати певні зварювальні роботи у вагоні. Поки вони це робили, вміст вагона загорівся. Адміністративне провадження було порушено проти одного з заявників за недотримання правил безпеки і йому довелося сплатити штраф. Потім було порушено кримінальну справу проти обох заявників щодо ненавмисного підпалу цінних предметів. Суд встановив, що перше провадження не відповідало критеріям для того, щоб бути класифікованим як "кримінальне" для цілей статті 4 Протоколу № 7, зокрема зазначивши, що риси розглянутого правопорушення були типово дисциплінарними (§ 42). Див. аналогічні висновки стосовно дисциплінарних покарань у справі *Luksch v. Austria* (dec.) (тимчасове припинення практики бухгалтера), *Banfield v. the United Kingdom* (звільнення працівника міліції та позбавлення його пенсії), а також *Klein v. Austria* (dec.) (позбавлення права займатися адвокатською діяльністю).

• Податкові донарахування

9. Суд у кількох рішеннях встановив, що провадження стосовно встановлення податкових донарахувань було "кримінальним" для цілей статті 4 Протоколу № 7 (зокрема, *Manasson v. Sweden* (dec.); *Rosenquist v. Sweden* (dec.); *Pirttimäki v. Finland*, §§ 45-48; *Lucky Dev v. Sweden*, § 51). Це твердження було нещодавно підтверджено у справах *A and B v. Norway* [GC], §§ 136-139, та *Jóhannesson and Others v. Iceland*, § 43.

---

4. Див. Розділ II.D. Практичного посібника по критеріях прийнятності, доступного на сайті Суду (www.echr.coe.int – Case-law).

- *Позбавлення водійських прав після кримінального вироку*

10. У справі *Hangl v. Austria* (dec.) заявника було засуджено за перевищення ліміту швидкості та призначено покарання у вигляді штрафу. Згодом його водійське посвідчення було двічі тимчасово вилучено, щоразу на строк у два тижні. Суд зазначив, що вилучення водійського посвідчення заявника становило запобіжний захід для безпеки учасників дорожнього руху, а відтак заявника не було повторно притягнуто до відповідальності чи покарано за вчинення правопорушення, за яке його уже було визнано винним. У справі *Nilsson v. Sweden* (dec.) заявник був засуджений за водіння у нетверезому стані та без водійських прав. Відповідно, його було позбавлено водійських прав на 18 місяців. Суд зазначив, що оскільки останній захід був прийнятий через кілька місяців після засудження заявника, його метою було не лише запобігання та стримування для захисту безпеки дорожнього руху; покарання також було одним із суттєвих факторів. Крім того, зазначивши, що ці заходи були прямими та передбачуваними наслідками засудження заявника і, незважаючи на те, що вони розглядалися на національному рівні як адміністративні заходи для безпеки дорожнього руху, Суд визнав, що їх тяжкість дозволяла розглядати їх як кримінальну санкцію. Тому він зробив висновок, що позбавлення водійських прав становило "кримінальне" засудження для цілей статті 4 Протоколу № 7 (див. також *Maszni v. Romania*, §§ 65-66).

- *Відкликання ліцензій*

11. У справі *Palmén v. Sweden* (dec.) заявника було засуджено за напад на його партнера. Згодом правоохоронні органи скасували ліцензію заявника на вогнепальну зброю на підставі того, що він не міг володіти зброєю. Вони зазначили, що заявника було засуджено за напад, який вважався більш серйозним через те, що насильство відбувалося вдома і проти особи, з якою заявник мав тісні стосунки. Суд встановив, що скасування ліцензії на носіння зброї заявника не було кримінальною санкцією для цілей статті 4 Протоколу № 7 з огляду на характер чи суворість такого заходу. Суд зазначив, що дане провадження вважалось адміністративним відповідно до національного законодавства; такий захід не був автоматичним наслідком засудження заявника; його засудження не було вирішальним фактором для позбавлення заявника ліцензії; основна мета такого заходу була радше превентивна, аніж каральна; професійна діяльність заявника не залежала від даної ліцензії. Схожий підхід був застосований у справі *Manasson v. Sweden* (dec.) щодо скасування ліцензії на право перевезень, накладене на підставі того, що заявник не виконав своїх податкових зобов'язань.

- *Дозволи на проживання*

12. У справі *Davydov v. Estonia* (dec.) заявникові не дали дозволу на проживання частково через попередні засудження. Суд визнав, що відмова у видачі дозволу на проживання є адміністративним заходом, який не становить кримінального покарання у значенні статті 4 Протоколу № 7.

- *Дисциплінарні заходи у в'язниці (одиначне ув'язнення)*

13. У справі *Toth v. Croatia* (dec.) (§§ 26-39) заявнику, під час відбування покарання у вигляді позбавлення волі, було призначено покарання у вигляді 22 днів одиночного ув'язнення за словесні образи стосовно працівників в'язниці. Згодом проти нього було відкрито кримінальне провадження і визнано винним у висловленні погроз у зв'язку з тими ж подіями. Суд визнав, що перша процедура не мала кримінального характеру, зазначаючи, що правопорушення було класифіковано як дисциплінарне у національному законодавстві, і хоча характер обвинувачень не був суто дисциплінарним, одиночне утримання не продовжувало строку відбування покарання заявника і, таким чином, не становило додаткового позбавлення волі, а лише обтяження умов його тримання під вартою.

• *Адміністративні провадження та штрафи*

14. У справі *Ruotsalainen v. Finland* (§§ 41-47) поліція зупинила заявника під час дорожньої перевірки, і встановила, що він використовував пальне, що підлягало більш помірному оподаткуванню, а не дизельне пальне, яке повинно було використовуватись його фургоном. Заявника було засуджено за дрібне податкове шахрайство у спрощеному провадженні та призначено покарання у вигляді штрафу. Також було зазначено, що у складі даного правопорушення також був елемент наміру, оскільки заявник визнав, що він заправляв авто сам. У подальшому адміністративному провадженні з заявника було стягнуто різницю у оподаткуванні. Оскільки він використовував пальне, що підлягало меншим розмірам оподаткування та не попередив про це митні чи автотранспортні органи, різницю у оподаткуванні було потроєно. Суд зазначив, що заявника було оштрафовано у спрощеному провадженні, яке класифікувалось як "кримінальне" у національному законодавстві Фінляндії. Згодом з заявника було стягнуто різницю податку на пальне у адміністративному провадженні, яке не класифікувалось як кримінальне, а як частина фіскального стягнення. Суд зазначив, що відповідне положення було спрямовано на всіх громадян, а не на групу з особливим статусом. Оскільки зібраний податок на пальне збільшився втричі, Суд вирішив, що такий захід повинен розглядатися як покарання з метою стримання від повторного правопорушення. Отже, Суд дійшов висновку, що характер злочину був таким, що санкція у вигляді стягнення різниці у податку пальне потрапляла в сферу "кримінального провадження".

15. У справі *Grande Stevens and Others v. Italy* (§§ 94-101 та § 222) Суд дійшов висновку, що накладення на заявників адміністративних штрафів у великих розмірах регуляторами фінансових ринків також є "кримінальним" для цілей статті 6 та статті 4 Протоколу № 7. Суд також встановив, що застереження Італії про те, що стаття 4 Протоколу № 7 застосовується тільки до правопорушень, які відповідно до італійського законодавства визнані кримінальними, не є дійсним відповідно до Конвенції, оскільки воно було занадто загальним і не містило посилань на конкретні положення італійської правової системи, які виключають правопорушення з сфери застосування статті 4 Протоколу № 7 (§§ 204-211).

• *Провадження у справах про незначні правопорушення*

16. У справі *Sergey Zolotukhin v. Russia* [GC] заявник був засуджений за "дрібні правопорушення" за Кодексом про адміністративні правопорушення до триденного адміністративного затримання. Суд зауважив, що за національною правовою класифікацією зазначений злочин характеризувався як "адміністративний". Тим не менш, сфера "адміністративних" правопорушень в Росії та інших аналогічних правових системах охоплює окремі злочини, що мають кримінальний характер, але є надто незначними, щоб регулюватися кримінальним законодавством та процедурою. Крім того, Суд зазначив, що за своїм характером включення зазначеного правопорушення до Кодексу про адміністративні правопорушення слугує гарантуванню захисту людської гідності та громадського порядку, цінностей та інтересів, які, як правило, належать до сфери кримінального права. Відповідне положення Кодексу було спрямоване на всіх громадян, а не на групу, яка має особливий статус. Посилання на "незначний" характер цих правопорушень саме по собі не виключає його класифікації як "кримінального" в автономному значенні Конвенції, оскільки в Конвенції немає нічого, що передбачає, що кримінальний характер злочину обов'язково вимагає певного ступеню серйозності. Основними цілями встановлення зазначеного правопорушення були покарання та стримування, які є характерними ознаками кримінальних покарань. Що ж стосується ступеня суворості даного заходу, Суд зазначив, що відповідним положенням передбачено п'ятнадцять днів тюремного ув'язнення як максимальне покарання, а заявника було засуджено до позбавлення волі на три дні. Покарання, яке підлягало застосуванню та фактично було застосовано до заявника, передбачало позбавлення свободи і створило припущення, що обвинувачення заявника були "кримінальними". Суд дійшов висновку, що характер злочину, визначеного як "незначне правопорушення" разом із суворістю покарання

був таким, що призвів до засудження заявника в межах "кримінальної процедури" для цілей статті 4 Протоколу № 7 (§§ 54-57). Див. також *Maresti v. Croatia*, §§ 55-61, (позбавлення волі на 40 днів за дрібні правопорушення).

• *Провадження щодо імпідменту*

17. У справі *Paksas v. Lithuania* [GC] (§§ 65-68) Суд визнав, що провадження у справі про імпідмент проти Президента Республіки за грубе порушення Конституції, або порушення президентської присяги, що передбачає його звільнення з посади (і, як наслідок) усунення від участі у виборах, мало місце поза межами "кримінальної" сфери для цілей статей 6 та 7 Конвенції, а також статті 4 Протоколу № 7.

III. Чи порушено провадження щодо "одного й того самого правопорушення" (*idem*)

Стаття 4 § 1 Протоколу №7 – Право не бути притягненим до суду або покараним двічі

“1. Нікого не може бути вдруге притягнуто до суду або покарано в порядку кримінального провадження під юрисдикцією однієї і тієї самої держави за правопорушення, за яке його вже було остаточно виправдано або засуджено відповідно до закону та кримінальної процедури цієї держави.”

Ключові слова у системі HUDOC

Право не бути притягненим до суду або покараним двічі (П7-4) - Кримінальне правопорушення (П7-4) - Засудження (П7-4) - Виправдання (П7-4)

A. Загальні принципи

18. Принцип *non bis in idem* забороняє судове переслідування або судовий розгляд за "одне й те ж правопорушення". У справі *Sergey Zolotukhin v. Russia* [GC] Суд визнав, що в минулому він застосував різні підходи, приділяючи особливу увагу або ідентичності фактів, незалежно від їх правової характеристики ("однакова поведінка", *idem factum*, , *Gradinger v. Austria*, § 55), або правовій класифікації, визнаючи, що одні й ті самі факти можуть призвести до різних правопорушень ("concoirs idéal d'infractions", , *Oliveira v. Switzerland*, §§ 25-29), або ж на "основні елементи", спільні для обох правопорушень (*Franz Fischer v. Austria*). Після вивчення сфери дії права не бути притягненим до суду або покараним двічі, встановлену у інших міжнародних документах (Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Хартія основних прав Європейського Союзу та Американська Конвенція з прав людини) та відзначаючи, що підхід, спрямований на правову характеристику двох правопорушень є занадто обмежувальним щодо прав особи, Суд дійшов висновку, що статтю 4 Протоколу №7 слід розуміти як заборону кримінального переслідування або судового розгляду у справі щодо другого "правопорушення", якщо обидва правопорушення витікають з ідентичних, або по суті одних і тих самих фактів (§§ 79-82). Відправною точкою для визначення того, чи були факти в обох провадженнях ідентичними або одними й тими ж, повинен бути виклад обставин справи, які стосуються правопорушення, за яке особу вже засуджено, та правопорушення, щодо якого особа обвинувачується (§83). Суд підкреслив, що немає значення, які пункти нового обвинувачення в наступній справі були залишені чи відхилені, оскільки стаття 4 Протоколу №7 містить гарантію проти повторного судового розгляду чи притягнення особи до відповідальності з перспективою повторного засудження у новому процесі, а не заборону

повторного засудження чи виправдання. Суд визнав, що важливо зосередитись на тих фактах справи, які складають сукупність конкретних фактичних обставин стосовно одного й того ж обвинуваченого, та нерозривно пов'язані між собою у часі та просторі, існування яких мало бути доведено з метою засудження або порушення кримінальної справи (§§ 83-84).

В. Приклади

19. Принципи, закладені у справі *Sergey Zolotukhin v. Russia*, згодом були застосовані у ряді інших справ.

20. У справі *Ruotsalainen v. Finland* Суд зазначив, що обставини у обох провадженнях проти заявника були по суті однаковими: вони обидва стосувались використання ним пального, яке підлягало меншому оподаткуванню, ніж дизельне паливо. Єдина відмінність полягала в умислі заявника у вчиненні правопорушення, на який було вказано національним судом у першому провадженні. Отже, Суд дійшов висновку, що друге провадження ґрунтувалось на тих же фактах, що й перше, а відтак мало місце дублювання провадження, що становило порушення статті 4 Протоколу №7 (§§ 50-57).

21. У справі *Maresti v. Croatia* Суд зазначив, що заявника було визнано винним у вчиненні дрібного та кримінального правопорушення за одні й ті ж дії підсудного, у одному й тому ж проміжку часу. У зв'язку з цим він зазначив, що визначення дрібного правопорушення не включає в себе нанесення тілесних ушкоджень, але цей фактор є основним для визначення кримінального правопорушення за нанесення тяжких тілесних ушкоджень. Проте, у своєму рішенні у провадженні щодо дрібного правопорушення, національний суд чітко вказав, що заявник був винен у, серед іншого, нанесенні ударів кулаками у голову потерпілого, а також по всьому тілу. Таким чином, фізичний напад на потерпілого становив елемент дрібного правопорушення, в якому було визнано винним заявника. У кримінальному провадженні в муніципальному суді заявника було знову визнано винним у, серед іншого, побитті потерпілого. Суд встановив, що було очевидним, що обидва рішення стосувались одної й тої ж події та одних і тих же дій заявника. Він прийшов до висновку, що заявника було визнано у вчиненні дрібного правопорушення та кримінального правопорушення, обидва з яких базувались на одних і тих же фактах. Відтак, мало місце порушення статті 4 Протоколу № 7 (§§ 63-64).

22. У справі *Tsonyo Tsonev v. Bulgaria (no. 2)* заявник та його приятель були учасниками бійки з третьою особою, до чийої оселі вони прийшли. Прибувши на дзвінок сусідів поліція заарештувала заявника. На основі протоколу поліції, складеного у зв'язку з цим інцидентом, через тиждень міський голова, застосувавши муніципальний закон про громадський порядок, наклав штраф на заявника за те, що він проник у житло особи та побив її. Через деякий час, по відношенню до того ж інциденту, прокуратура висунула заявнику обвинувачення у проникненні у чуже житло та нанесенні тілесних ушкоджень. Національний суд визнав заявника винним тільки у частині нанесення тілесних ушкоджень. Суд зазначив, що одні і ті самі факти — проникнення у квартиру і побиття особи — є основою двох покарань: і штрафу, накладеного мером, і звинувачень, висунутих прокуратурою. Оскільки рішення щодо призначення штрафу не було оскаржено, воно стало остаточним. Національні суди не припинили кримінальні провадження з урахуванням того, що Верховний суд відповідно постановив, що кримінальне провадження може бути відкрите проти осіб, які вже були покарані в адміністративному провадженні. Відповідно, Суд дійшов висновку, що мало місце порушення статті 4 Протоколу № 7, встановивши, що заявник був засуджений — окремо в адміністративному і кримінальному провадженні — за ту саму поведінку, ті самі факти і той самий злочин (§§ 52-57).

23. Ряд справ стосується заявників, проти яких було порушено кримінальні провадження щодо податкових та фінансових злочинів, а також провадження щодо податкових донарахувань. У справі "*Pirttimäki v. Finland*" податкові органи після перевірки вважали, що заявник отримав

приховані дивіденди від компанії, в якій він володів акціями. З нього було стягнуто додаткові податки та податкові донарахування. Такі ж санкції було застосовано і до компанії, акціями якої він володів. Згодом заявника було засуджено за фінансовий злочин, надання неправдивої інформації у бухгалтерській документації компанії, а також в податковому шахрайстві у великих розмірах. Суд зазначив, що перші два провадження стосувались того, що компанія та заявник, у своїй особистій податковій декларації, не вказали прибуток за певні податкові роки. У другому провадженні заявника було звинувачено в якості представника компанії у податковому шахрайстві в особливо великих розмірах та наданні неправдивої інформації від імені компанії податковим органам протягом певного періоду. Таким чином, обидва вказані провадження були податковими та кримінальними провадженнями проти заявника. Суд дійшов висновку, що фактичні обставини були різними, відзначаючи, що суб'єкти відповідальності, які брали участь у цих провадженнях, не були однаковими: у першому судовому провадженні це був заявник, а у другому провадженні - компанія. Він далі зазначив, що обставини не були однаковими: подання особистої податкової декларації відрізняється від подання податкової декларації щодо компанії, оскільки вони були подані у різних формах, вони могли бути подані у різний час і, у випадку з компанією, також можливе залучення інших осіб. Отже, Суд дійшов висновку, що два оскаржувані провадження не являли собою єдиного комплексу конкретних фактичних обставин, що виникають з ідентичних фактів чи фактів, які були по суті однаковими (§§ 49-52).

24. У справі *Shibendra Dev v. Sweden* (dec.) податкові органи встановили, що, оскільки інформація, надана заявником у податковій декларації була некоректною, а перегляд повинен був бути здійснений за процедурою дискреційної оцінки, а також враховуючи помилки у бухгалтерії, заявник повинен був сплатити податкові донарахування. У зв'язку з вищевказаними подіями було порушено кримінальну справу. Заявника було засуджено за фінансові та податкові правопорушення у великих розмірах. Злочини стосувались того самого періоду, що й вищезгадані податкові рішення. Національний суд встановив серйозні помилки у ресторанній бухгалтерії, і що заявник та його дружина були відповідальні за неврахування значних доходів та ПДВ, що принесло великі прибутки для них. Суд зазначив, що зобов'язання суб'єкта підприємницької діяльності вводити коректні цифри в облікових книгах є обов'язковим *per se*, що не залежить від використання бухгалтерських ресурсів для встановлення податкової відповідальності. Заявник, не виконавши юридичні вимоги до бухгалтерського обліку, міг пізніше виконати даний обов'язок подавши податковим органам достатню та точну інформацію, наприклад, виправити інформацію, що міститься в цих книгах, або подати додаткові ресурси, на основі яких була б проведена податкова оцінка. Відповідно Суд постановив, що подання заявником невірних бухгалтерських документів податковим органам для підтвердження відомостей, поданих у його податковій декларації, а також ненадання їм іншої достовірної документації, на основі якої могло бути проведено відповідну податкову оцінку, становили важливі додаткові факти у податковому провадженні, які не становили частину його засудження за фінансові злочини. За цих обставин Суд встановив, що обидва зазначені правопорушення були достатньо окремими для того, щоб зробити висновок, що заявник не був двічі покараний за той самий злочин (§ 51; див. також *Manasson v. Sweden* (dec.), *Carlberg v. Sweden*, §§ 69-70).

25. У справі *Jóhannesson and Others v. Iceland* Суд навпаки зазначив, що засудження заявників та накладення податкових донарахувань базувались на одному й тому ж самому недекларуванні доходів, і що податкове та кримінальне провадження стосувались одного і того ж періоду часу та, по суті, однієї і тієї ж кількості несплачених податків. Отже, кримінальні правопорушення, за якими заявники переслідувались та були засуджені, були тими ж, за які були накладені податкові донарахування (§ 47). Коротко кажучи, мав місце елемент *idem* принципу *ne bis in idem*.

IV. Чи мало місце дублювання проваджень (*bis*)

Стаття 4 § 1 Протоколу №7 – Право не бути притягненим до суду або покараним двічі

“1. Нікого не може бути вдруге притягнуто до суду або покарано в порядку кримінального провадження під юрисдикцією однієї і тієї самої держави за правопорушення, за яке його вже було остаточно виправдано або засуджено відповідно до закону та кримінальної процедури цієї держави.”

Ключові слова у системі HUDOC

Право не бути притягненим до суду або покараним двічі (П7-4) - Кримінальне правопорушення (П7-4) - Засудження (П7-4) - Виправдання (П7-4)

А. Перше рішення повинно бути “остаточним”

26. Мета статті 4 Протоколу № 7 полягає у забороні повторення кримінальних проваджень (принцип *ne bis in idem*), рішення за результатами яких «набрали законної сили». Відповідно до Пояснювальної Записки до Протоколу №7, який посилається на Європейську конвенцію дійсності вироків, рішення «набирає законної сили», якщо воно набрало сили *res judicata*. Так відбувається, коли рішення стає не скасованим, тобто коли відсутні жодні додаткові звичайні засоби юридичного захисту, або коли сторони такі засоби вичерпали чи допустили сплив строків використання цих засобів, так і не скориставшись ними. (*Sergey Zolotukhin v. Russia* [GC], § 107). Рішення, які підлягають оскарженню в звичайному порядку, не входять в сферу дії гарантії, що містяться в статті 4 Протоколу № 7, якщо термін для подачі таких скарг ще не закінчився (там же, § 108). З іншого боку, екстраординарні засоби захисту прав, такі як клопотання про відновлення провадження чи про відновлення пропущеного строку, не повинні братися до уваги для визначення того, чи було у провадженні винесено остаточне рішення. Хоча ці засоби становлять собою продовження першої процедури, їх використання не впливає на "остаточний" характер рішення (там же).

27. У справі *Sundqvist v. Finland* (dec.) Суд дійшов висновку, що рішення прокурора не притягати особу до відповідальності не повинно розглядатися як "остаточне" рішення, з урахуванням застосовного національного законодавства. Відповідно, подальше рішення Генерального прокурора про притягнення заявника до відповідальності та його засудження не становило нового провадження у розумінні статті 4 Протоколу № 7. Суд вже визнавав, що закриття кримінального провадження прокурором не становить ні засудження, ані вирок, і тому стаття 4 Протоколу № 7 не застосовується в цій ситуації (*Smirnova and Smirnova v. Russia* (dec.); *Harutyunyan v. Armenia* (dec.); *Marguš v. Croatia* [GC], § 120; див. також тимчасове психіатричне інтернування за вказівкою прокурора у справі *Horciag v. Romania* (dec.)). Це положення також не застосовується і до припинення кримінального провадження на підставі амністії за дії, які спричинили серйозні порушення фундаментальних прав, такі як воєнні злочини проти цивільного населення (*Marguš v. Croatia* [GC], §§ 122-141). Суд встановив, що надання амністії щодо злочинів вбивства та жорстокого поводження з цивільним населенням суперечило б зобов'язанням Держав відповідно до статей 2 і 3 Конвенції. Також було зазначено, що в міжнародному праві спостерігається тенденція до неприпустимості надання амністії щодо серйозних порушень прав людини. Тому новий обвинувальний вирок щодо особи, якій було надано амністію за ці акти, не повинен підпадати під гарантії в межах статті 4 Протоколу № 7 (там же).

В. Чи мало місце нове провадження

28. Стаття 4 Протоколу № 7 забороняє повторення проваджень, рішення за результатами яких "набрали законної сили". Стаття 4 Протоколу № 7 не обмежується лише правом не бути двічі покараним, але також надає право не піддаватися судовому переслідуванню двічі. Дане положення застосовується навіть коли особі було лише висунуто обвинувачення у провадженні, що не завершилось засудженням (*Sergey Zolotukhin v. Russia* [GC], §§ 110-111, щодо виправдання після другого провадження).

29. Суд також вказав, що стаття 4 Протоколу № 7 чітко забороняє наступне провадження, якщо перше провадження вже завершилось остаточним рішенням на момент початку другого (там же).

30. Слід зазначити, що в деяких випадках питання про те, чи є рішення "остаточним" чи ні, не є релевантним, якщо не існує реального дублювання судових проваджень, а скоріше комбінація проваджень, які розглядаються як такі, що становлять єдине ціле (*Jóhannesson and Others v. Iceland*, § 48). У цьому випадку Суд не вважав за необхідне визначати, коли і чи став перший розгляд справи - податкове провадження - "остаточним", оскільки ця обставина не вплинула на оцінку взаємозв'язку між ними.

31. Що стосується паралельного провадження, стаття 4 Протоколу № 7 не забороняє декілька одночасних проваджень (*litis pendens*). У такій ситуації не можна сказати, що заявника переслідують декілька разів за "правопорушення, за яке він вже був остаточно виправданим або засудженим" (*Garaudy v. France* (dec.)). З точки зору Конвенції також не виникає жодної проблеми, коли при двох паралельних провадженнях друге припиняється після завершення першого остаточним рішенням (*Zigarella v. Italy* (dec.)). Проте, якщо такого припинення не відбувається, Суд встановив, що має місце дублювання проваджень, що є порушенням статті 4 Протоколу № 7 (*Tomasović v. Croatia*, §§ 29-32; *Muslija v. Bosnia and Herzegovina*, §§ 36-37; *Nykänen v. Finland*, §§ 47-54; *Glantz v. Finland*, §§ 57-64).

32. Проте у своїй практиці щодо позбавлення водійських прав Суд також встановив, що хоча різні санкції (кримінальні санкції та позбавлення водійських посвідчень) стосовно одних і тих самих обставин (водіння у стані алкогольного сп'яніння або з перевищенням швидкості) були накладені різними органами влади у різних провадженнях, між ними існував досить тісний зв'язок по суті та в часі (*Nilsson v. Sweden* (dec.) та *Maszni v. Romania*, §§ 68-70). У цих справах Суд встановив, що заявники не були повторно притягнуті до відповідальності або покарані за правопорушення, за яке вони вже були остаточно засуджені в порушення пункту 1 статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції, і таким чином не було повторного провадження. Наприклад, у справі *Boman v. Finland* заявника був засуджено за порушення правил дорожнього руху та тимчасово позбавлено водійських прав. Згодом правоохоронні органи та адміністративні суди, у різних провадженнях, продовжили дану санкцію. Суд зазначив, що останнє позбавлення водійських прав передбачало, що заявника вже було визнано винним у вчиненні правопорушення. Крім того, рішення про позбавлення водійських прав вдруге, майже одразу після винесення рішення у кримінальному провадженні, прямо ґрунтувалось на остаточному засудженні заявника Округним Судом за порушення правил дорожнього руху, і, таким чином, не становило окремого розгляду щодо правопорушення чи поведінки заявника правоохоронними органами. Тому Суд дійшов висновку, що ці два провадження були по суті і в часі пов'язані між собою, і, таким чином, відбувалися в рамках єдиного провадження для цілей статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції (див також *Rivard v. Switzerland*, §§ 28-34).

33. Податкові санкції були розглянуті Судом у ряді справ проти Фінляндії та Швеції (*Häkkinen v. Finland*, *Nykänen v. Finland*, *Glantz v. Finland*, *Rinas v. Finland*, *Österlund v. Finland*, *Kiiveri v. Finland* і *Lucky Dev v. Sweden*). У цих справах Суд зазначив, що за фінською та шведською системами різні органи застосовували кримінальні та адміністративні санкції і провадження не

були пов'язані жодним чином: обидва провадження проводились окремо та завершилися незалежно одне від одного. Крім того, Суд зазначив, що жодна з санкцій не була врахована іншим судом чи органом влади при визначенні суворості покарання, а також не мала місця будь-яка взаємодія між такими органами. Суд зауважив, що податкові донарахування були накладені після оцінки поведінки заявника та визначення його відповідальності за відповідним податковим законодавством, яка була проведена незалежно від розгляду у кримінальному провадженні. Це було відмінним від попередніх справ щодо позбавлення водійських прав, яке ґрунтувалось на очікуваному чи остаточному засудженні за порушення правил дорожнього руху і яке не становило окремого розгляду. Тому Суд дійшов висновку, що у даних справах не було тісного зв'язку по суті та у часі між кримінальним та податковим провадженнями.

34. Тоді питання полягає в тому, чи було дублювання проваджень (*bis*). У справі *A and B v. Norway* [GC] Суд розглянув норвезьку систему подвійного кримінального та адміністративного провадження щодо поданої у податкових деклараціях невірної інформації. Суд далі розвинув принцип "достатньо тісного зв'язку по суті та в часі" між провадженнями. Він визнав, що найнадійнішим способом виконання вимог статті 4 Протоколу № 7 є забезпечення уніфікованої процедури, що дозволяє об'єднати паралельне правове регулювання відповідної діяльності з метою реалізації різних суспільних інтересів у сфері реагування на правопорушення в рамках єдиного процесу. Тим не менш, стаття 4 Протоколу № 7 не виключає ведення подвійного провадження, навіть до його завершення, за умов виконання певних умов. Держава-відповідач має переконливо довести, що подвійні провадження у справі "достатньо тісно пов'язані по суті та у часі" (§ 130). Вирішуючи, чи подвійні кримінальне та адміністративне провадження є "достатньо пов'язаними", Суд встановив, що матеріальні критерії включали в себе (§ 132):

- чи переслідують різні провадження взаємодоповнюючі цілі і, таким чином, стосуються не лише *in abstracto*, а також *in concreto* різних аспектів соціально неправомірної поведінки;
- чи є подвійність провадження передбачуваним наслідком, в законодавстві і на практиці, одного і того ж оспорюваного діяння (*idem*);
- чи проводяться паралельні провадження таким чином, щоб уникнути, наскільки це можливо, будь-якого дублювання в збиранні та оцінці доказів, зокрема шляхом належної взаємодії між різними компетентними органами для того, щоб факти, встановлені в одному провадженні, також використовувалися в іншому провадженні;
- і, перш за все, чи враховується санкція у першому завершеному провадженні в тих провадженнях, які завершуються пізніше, з метою уникнення несення надмірного тягаря особою, якої вони стосуються. Останній ризик буде менш ймовірним у правових системах, де наявний налагоджений компенсаційний механізм, призначений для забезпечення пропорційності загальної суми накладених штрафів."

Більше того, Суд підкреслив, що міра, в якій адміністративне провадження має ознаки типового кримінального провадження є важливим фактором. Крім того, вимога про достатній зв'язок *в часі* має бути виконана, якщо зв'язок *по суті* є достатньо міцним. Суд встановив, що обидва провадження не повинні проводитися синхронно з початку і до кінця. Державам слід надати можливість проводити провадження послідовно в тих випадках, коли такий спосіб їх здійснення мотивовано інтересами ефективності та належного здійснення правосуддя, необхідними для задоволення різних суспільних цілей, і не спричиняє непропорційно упередженого ставлення до заявника. Однак зв'язок *у часі* повинені завжди бути достатньо тісним для захисту особи від невизначеності, затягування і довготривалого провадження, навіть коли відповідна національна система передбачає "комплексну" схему поділу кримінального та адміністративного елементів (§ 134).

Застосовуючи дані принципи Суд погодився з тим, що в той час як різні санкції було накладено на заявників двома різними органами у різних провадженнях, між ними, тим не менш, існував достатньо тісний зв'язок, як по суті, так і в часі, щоб "розглядати їх як складову частину

інтегральної схеми санкцій відповідно до законодавства Норвегії” за ненадання інформації про доходи у податковій декларації. Таким чином, подвійні провадження не становили дублювання провадження, а тому не мало місце порушення статті 4 Протоколу №7 до Конвенції (§§ 144-147 та 149-154).

35. І навпаки, у справі *Jóhannesson and Others v. Iceland*, Суд встановив, що навіть якщо два провадження переслідували доповнюючі одна одну цілі щодо вирішення проблеми невиконання платниками податків юридичних вимог щодо подання податкової декларації (§ 51), між ними не було достатньо тісного взаємозв'язку через обмежений період співпадіння у часі і значною мірою незалежний збір та оцінку доказів (§ 55). Таким чином, заявникам було завдано непропорційної шкоди в результаті їх засудження та покарання двічі за таку саму або практично таку саму поведінку різними органами влади у двох різних провадженнях, між якими не було необхідного зв'язку.

С. Винятки

Стаття 4 § 2 Протоколу № 7

“ 2. Положення попереднього пункту не перешкоджають повторному розгляду справи згідно із законом та кримінальною процедурою відповідної держави за наявності нових або нововиявлених фактів чи суттєвих недоліків у попередньому судовому розгляді, які могли вплинути на результати розгляду справи.”

Ключові слова у HUDOC

Повторне відкриття справи (П7-4)
Нові або нововиявлені факти (П7-4)
Суттєві недоліки у провадженні (П7-4)

36. Стаття 4 Протоколу № 7 чітко розмежовує друге обвинувачення або притягнення до суду, яке заборонено першою частиною цієї статті, і відновлення судового розгляду у виняткових обставинах, яке передбачено в другій частині. Частина 2 статті 4 Протоколу № 7 чітко передбачає можливість того, що особу буде притягнуто до відповідальності за одними і тими ж обвинуваченнями, у відповідності з національним законодавством, за наявності нових або нововиявлених фактів чи суттєвих недоліків у попередньому судовому розгляді.

37. У справі *Nikitin v. Russia* заявника судили за обвинуваченнями у державній зраді, зокрема, шпionаж та розголошення державної таємниці. Його виправдання стало остаточним із винесенням рішення Верховним Судом. В подальшому клопотання Генерального Прокурора до Президії Верховного Суду про перегляд справи у наглядовому провадженні (включаючи оцінку законодавства, що підлягало застосуванню; фактів та доказів у матеріалах справи; а також повернення на новий розгляд) було відхилено. Суд зазначив, що національне законодавство дозволяло провести такий перегляд на підставі порушення матеріального і процесуального права. Оскільки кінцевим результатом провадження у порядку нагляду, за умови задоволення такого клопотання, було б скасування всіх попередніх рішень та ухвалення нового рішення щодо кримінального обвинувачення, Суд дійшов висновку, що наглядове судочинство може розглядатись як окремих вид поновлення судового розгляду, який підпадає під сферу застосування частини 2 статті 4 Протоколу № 7 (§§ 42-49; див. також *Bratyakin v. Russia* (dec.); *Fadin v. Russia*, §§ 30-32; *Goncharovy v. Russia* (dec.); *Savinskiy v. Ukraine* (dec.); *Xheraj v. Albania*, §§ 71-74). У рішенні в справі *Korppoo v. Finland* Комісія встановила, що з метою надання прокурору можливості оцінити, чи слід вимагати відновлення провадження, правоохоронним органам не може бути заборонено за частиною 1 статті 4 Протоколу № 7 проводити розслідування після виправдання чи засудження.

Список цитованих справ

Справи, згадані у цьому Посібнику, стосуються рішень або ухвал, винесених Європейським судом з прав людини, а також рішень та доповідей Європейської комісії з прав людини ("Комісія").

Якщо не зазначено інакше, всі посилання стосуються рішень по суті, винесених Палатою Суду. Аббревіатура "(dec.)" означає ухвалу Суду, а "[GC]" вказує на те, що справу розглянула Велика Палата.

Рішення Палати, які не були остаточними у розумінні статті 44 Конвенції на момент публікації останніх змін, позначені зірочкою (*) у списку нижче. Стаття 44 §2 Конвенції передбачає: "Рішення палати стає остаточним: а) якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати; або б) через три місяці від дати постановлення рішення, якщо клопотання про передання справи на розгляд Великої палати не було заявлено; або с) якщо колегія Великої палати відхиляє клопотання про передання справи на розгляд Великої палати згідно зі статтею 43." У випадку, коли Велика палата задовольняє клопотання про передання справи, остаточним стає рішення Великої палати, а не рішення Палати.

Гіперпосилання на справи, наведені в електронній версії Посібника, містяться у базі даних HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>), яка надає доступ до рішень Суду (рішення Великої Палати, Палат та Комітетів, комуніковані справи, консультативні висновки та правові резюме з інформаційних нотаток по рішеннях Суду) та Комісії (ухвали і доповіді), а також ухвал Комітету Міністрів.

Суд приймає свої ухвали і рішення англійською та/або французькою мовами, двома офіційними мовами Суду. HUDOC також містить переклади багатьох важливих справ на більш ніж тридцять неофіційних мов, а також посилання на більш ніж 100 збірок прецедентного права онлайн, створених третіми особами.

—A—

A and B v. Norway [GC], nos. 24130/11 and 29758/11, CEDH 2016
Amrollahi v. Denmark (dec.), no. 56811/00, 28 June 2001

—B—

Banfield v. the United Kingdom (dec.), no. 6223/04, 18 October 2005
Blokker v. the Netherlands (dec.), no. 45282/99, 7 November 2000
Bratyakin v. Russia (dec.), no. 72776/01, 9 March 2006
Boman v. Finland, no. 41604/11, 17 February 2015

—C—

Carlberg v. Sweden (dec.), no. 9631/04, 27 January 2009

—D—

Davydov v. Estonia (dec.), no. 16387/03, 31 May 2005
Demel v. Austria, no. 30993/96, Commission decision of 16 April 1998

—E—

Engel and Others v. the Netherlands, 8 June 1976, Series A no. 22

—F—

Fadin v. Russia, no. 58079/00, 27 July 2006
Franz Fischer v. Austria, no. 37950/97, 29 May 2001

—G—

Garaudy v. France (dec.), no. 65831/01, 24 June 2003
Gestra v. Italy, no. 21072/92, Commission decision of 16 January 1995, DR 80
Glantz v. Finland, no. 37394/11, 20 May 2014
Goncharovy v. Russia (dec.), no. 77989/01, 27 November 2008
Gradinger v. Austria, 23 October 1995, Series A no. 328-C
Grande Stevens and Others v. Italy, nos. 18640/10 and 4 others, 4 March 2014

—H—

Hangl v. Austria (dec.), no. 38716/97, 20 March 2001
Häkkinen v. Finland, no. 758/11, 20 May 2014
Harutyunyan v. Armenia (dec.), no. 34334/04, 7 December 2006
Horciag v. Romania (dec.), no. 70982/01, 15 March 2005

—I—

Jóhannesson and Others v. Iceland, no. 22007/11, 18 May 2017
Jussila v. Finland [GC], no. 73053/01, ECHR 2006-XIV

—K—

Kiiveri v. Finland, no. 53753/12, 10 February 2015
Klein v. Austria (dec.), no. 57028/00, 4 May 2006
Korppoo v. Finland, no. 19341/92, Commission decision of 17 May 1995
Kremzow v. Austria, no. 16417/90, Commission decision of 7 November 1990, DR 67
Kurdov and Ivanov v. Bulgaria, no. 16137/04, 31 May 2011

—L—

Lucky Dev v. Sweden, no. 7356/10, 27 November 2014
Lukusch v. Austria (dec.), no. 37075/97, 21 November 2000

—M—

Manasson v. Sweden (dec.), no. 41265/98, 8 April 2003
Maresti v. Croatia, no. 55759/07, 25 June 2009
Marguš v. Croatia [GC], no. 4455/10, ECHR 2014 (витяги)
Maszni v. Romania, no. 59892/00, 21 September 2006
Muslija v. Bosnia and Herzegovina, no. 32042/11, 14 January 2014

—N—

Nikitin v. Russia, no. 50178/99, 20 July 2004
Nilsson v. Sweden (dec.), no. 73661/01, ECHR 2005-XIII
Nykänen v. Finland, no. 11828/11, 20 May 2014

—O—

Oliveira v. Switzerland, 30 July 1998, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-V
Österlund v. Finland, no. 53197/13, 10 February 2015
Öztürk v. Germany, 21 February 1984, Series A no. 73

—P—

Paksas v. Lithuania [GC], no. 34932/04, ECHR 2011
Pirttimäki v. Finland, no. 35232/11, 20 May 2014
Palmén v. Sweden (dec.), no. 38292/15, 22 March 2016

—R—

Rinas v. Finland, no. 17039/13, 27 January 2015
Rivard v. Switzerland, no. 21563/12, 4 October 2016
Rosenquist v. Sweden (dec.), no. 60619/00, 14 September 2004
Ruotsalainen v. Finland, no. 13079/03, 16 June 2009

—S—

Sarria v. Poland (dec.), no. 80564/12, 13 October 2015
Savinskiy v. Ukraine (dec.), no. 6965/02, 31 May 2005
Sergey Zolotukhin v. Russia [GC], no. 14939/03, ECHR 2009
Shibendra Dev v. Sweden (dec.), no. 7362/10, 21 October 2014
Smirnova and Smirnova v. Russia (dec.), nos. 46133/99 and 48183/99, 3 October 2002
Storbråten v. Norway (dec.), no. 12277/04, 1 February 2007
Sundqvist v. Finland (dec.), no. 75602/01, 22 November 2005

—T—

Tomasović v. Croatia, no. 53785/09, 18 October 2011
Toth v. Croatia (dec.), no. 49635/10, 6 November 2012
Tsonyo Tsonov v. Bulgaria (no. 2), no. 2376/03, 14 January 2010

—X—

Xheraj v. Albania, no. 37959/02, 29 July 2008

—Z—

Zigarella v. Italy (dec.), no. 48154/99, ECHR 2002-IX